

Studium „tvorivé řeči“

Jan Dostal

S neúnavnou pílí a za pomoci Marie Steinerové vypracoval Steiner metodické zásady pro studium recitace, dcklamace i herectví. Dodnes z nich vychází recitační a herecká škola při Goetheanu v Dornachu. Inspiroval se jimi i proslulý herecký pedagog 1. poloviny 20. století Michail A. Čechov. Základem studia jsou *cvičení pro výslovnost hlásek*, z nichž většina je zařazena do tohoto materiálu (v originále i v české adaptaci). Steiner sice používal tu a tam i některá jiná cvičení (např. z knihy Julia Heye „Die Kunst der Sprache“, Mainz-Leipzig 1914), ale v zásadě se jeho cvičení liší podstatně od všech obvyklých „jazykolamů“, zaměřených jednostranně na technické zvládnutí výslovnosti určité hlásky. Steinerovi jde vždycky i o to, aby cvičení vtahovala do zážitku základního *charakteru hlásky*. Proto volí texty cvičení tak, aby byly (často při šokující logické absurdnosti) v souladu s tímto charakterem. Srovnajte například:

Myši mizí mezi meze
Buclaté batole budeš mít bouli

Tím dostávají Steinerova cvičení zvláštní citový náboj a recitující je podněcován k výraznému vyslovování z celé své bytosti. Steinerovou zásadou je, že není na místě kultivovat technicky některé složky hlasového projevu (například rezonanci) odtržené od řeči, nýbrž že správné tvoření hlásek působí už samo zpětně na správný rozvoj a správnou funkci orgánů mluvy.

„Správné tvoření hlásek“ - ale jak poznáme, že tvoříme hlásky „správně“? Ta otázka naznačuje, že výcvik řeči by měl probíhat pod vedením učitele. Měl by zpočátku vycházet z nápodoby, tak jako dítě se učí nejprve napodobováním. Učitel tedy předvede určité cvičení, žák se snaží napodobit jeho výslovnost. Tím se pomalu oprostuje od osobních návyků a začíná vrůstat do kultivované objektivní podoby řeči. Teprve časem se jeho projev může více a více individualizovat - tehdy, když už má oporu v objektivně správném tvoření řady hlásek. Steiner přitom většinou nechával po několika cvičeních hned recitovat kratší básně (nebo bajky), aby u žáka nepřebujela technická stránka výslovnosti. Právě v té souvislosti připomeneme, že přehnaný důraz na výslovnost hlásek může recitátora svádět k tomu, že začne zanedbávat ostatní stránky řeči - rytmus, intonaci, tempo, sílu, a zejména základní nezbytnost: oduševnění - a jeho přednes se změnil v monotónní, pateticky-urputné vyslovování. To ovšem nemá nic společného s obnovou kultury řeči.

V českých poměrech narážíme na nesnáz, že se tady zatím učitelé nevyskytují. Je tedy třeba počítat i se *samostatným studiem*. I pro samostatné studium by bylo určitě žádoucí prožít aspoň několik hodin s někým, kdo je důkladně vyškolen v „tvorivé řeči“. Kde tato možnost není, lze doporučit aspoň práci ve dvojicích, trojicích, s vzájemnou kontrolou tvoření hlásek.

Od začátku je třeba věnovat hlavní pozornost tomu, aby slovo pronikalo s proudem vzduchu *ven z úst*. Zpočátku to člověku bude připadat nezvyklé. Steiner doporučuje, aby se žák do tohoto nového přístupu nejprve vžíval polohlasným pronášením slabik

humm hamm hemm hymm,

kde hláska H pomáhá včlenit hlas - skoro neznatelně - do proudu vydechovaného vzduchu, a závěrečné MM umožňuje uvědomovat si hlasové vibrace, šířící se do prostoru. Na všech cvičeních je třeba si trpělivě osvojovat toto vědomé vysílání slov *ven z úst*. Není neúčelné si přitom popřipadě

vypomáhat pohybem pravé ruky ve směru od těla dopředu.

Pořadí jednotlivých cvičení není určeno. Zpravidla se začíná cvičeními 1 až 5, ale výběr závisí hlavně na potřebách toho, kdo si osvojuje „tvořivou řeč“. V našem sborníčku je před každým cvičením heslovitě uveden účel nebo způsob nácviku.

Práce na vědomém „tvoření řeči“ umožňuje - proti dnešnímu civilnímu a stále nezřetelnějšímu způsobu mluvy - dospívat i k výraznému uměleckému přednesu, k mnohobarevné jevištní mluvě i k důstojné kultické řeči. Vede člověka, aby si uvědomoval, jaký nesmírný poklad je lidstvu svěřen s darem jazyka. -

Snad nebude na škodu, když nakonec připomeneme, že Steinerova cvičení výslovnosti nejsou určena dětem. Děti nechtě přejímají od učitele jeho pečlivou výslovnost, jeho způsob recitace, celý jeho vztah k řeči. Vedle eurytmie by to měl být pro ně druhý podnět pro oživení mluvy. A důsledné umělecké zacházení s jazykem ve škole, vnímavost pro jeho obsáhlé vyjadřovací možnosti vychová u nich nejen zřetelnou výslovnost, ale i onu vymírající jinak schopnost upřímné vzájemné komunikace s druhými. Tak může díky kultuře mluvy vyrůstat ve waldorfských školách generace s dobrými předpoklady pro harmonické, chápající, láskyplné soužití s druhými lidmi.